

Patrycja Jakóbczyk-Adamczyk

"La intervención francesa y la crisis del absolutismo en Cádiz, 1823-1828", Gonzalo Butrón Prida, Huelva 1998 : [recenzja]

Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 5, 416-419

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

uwzględnieniem ich stosunku do najszerzej pojętego zjawiska kolonizacji. To dość głęboka fosa, co nie oznacza, iż nie da się jej zasypać. Oby wysiłki odważnych, młodych ludzi, których pracy owocem stała się omówiona tu pokrótce książka, przyczyniły się do tego!

Mariusz Malinowski

Gonzalo Butrón Prida, *La intervención francesa y la crisis del absolutismo en Cádiz, 1823-1828*, pról. de I. Castells Oliván, Huelva 1998, ss. 312.

W roku 1998 wydawnictwo Uniwersytetu w Huelva wydało pracę hiszpańskiego historyka, Gonzalo Butrona Pridy, *La intervención francesa y la crisis del absolutismo en Cádiz, 1823-1828*. Autor zajmuje się dziejami politycznymi Hiszpanii okresu zwanego w historiografii „złowrogą dekadą” (*década ominosa*), 1823-1833. Niniejsza publikacja jest fragmentem pracy doktorskiej broniącej w 1995 r. na Uniwersytecie w Kadyksie. Jednocześnie stanowi kontynuację dotychczasowych badań autora, koncentrujących się wokół problemu interwencji francuskiej w Hiszpanii w 1823 r. W przeciwieństwie jednak do poprzedniej pracy, *La ocupación francesa de España, 1823-1828* (Cádiz 1996), która stanowiła bardziej globalne ujęcie problematyki, tym razem Butrón Prida skoncentrował się na wybranych aspektach interwencji francuskiej. Mimo bogatej literatury przedmiotu, zarówno w języku hiszpańskim, francuskim, jak i angielskim, niniejsza praca ma charakter pionierski. Autora zainteresował bowiem nie sam akt obcej interwencji w 1823 r., czy jej międzynarodowe znaczenie, ale mniej znany i rzadziej podejmowany w historiografii okres, który nastąpił już po interwencji, to znaczy lata okupacji do roku 1828. Temat pracy został również ograniczony geograficznie: nie bez powodu autor wybrał konkretny przykład Kadyksu, by na podstawie sytuacji wytworzonej przez fakt obecności wojsk okupacyjnych w mieście uznawanym za bastion liberalizmu hiszpańskiego, przeanalizować rolę i znaczenie tegoż faktu w procesie rozpadu systemu rządów absolutnych w Hiszpanii. Należy pamiętać, że właśnie do Kadyksu Francuzi skierowali największy kontyngent wojsk, których liczebność w latach 1823 – 1828 zwiększała się jeszcze w stosunku do całkowitej liczby wojsk stacjonujących na terytorium Hiszpanii. Zadecydowały o tym różnorokie czynniki. Przede wszystkim jednak ów liberalny nastrój panujący w mieście oraz położenie i związane z nim strategiczne i handlowe znaczenie portu, ale również fakt oddalenia od granicy pirenejskiej. Interwencja i obecność francuska w Hiszpanii były bowiem uwarunkowane nie tylko obawami i niepokojem jakie wywołały w Europie okresu Restauracji zwycięstwo powstania Riego w 1820 r. oraz niewydolność rządów absolutnych w Hiszpanii. Były one również wyrazem ówczesnej polityki międzynarodowej Francji, dążącej do konsolidacji wewnętrznej i poszukującej jednocześnie potwierdzenia dla własnych ambicji mocarstwowych sięgających Półwyspu Iberyjskiego, Afryki Północnej i całego basenu Morza Śródziemnego. Zamiarem autora nie była jednak ana-

liza międzynarodowego znaczenia interwencji, a jedynie zbadanie jej wpływu, jak również przedłużającej się obecności francuskiej na rozwiązanie kryzysu Starego Ładu w Hiszpanii na konkretnym przykładzie Kadyksu.

Celem, który nadał pracy charakter nowatorski, było przestudiowanie jak w praktyce i w konkretnym, choć specyficznym miejscu, wojsko i władze francuskie realizowały skomplikowane i, wydawać by się mogło, sprzeczne wewnętrznie zadanie. Należy bowiem pamiętać, że celem interwencji była likwidacja systemu liberalnego i przywrócenie w Hiszpanii Antiguo Régimen, tak jak przyczyną przedłużającej się obecności owej armii na terytorium Półwyspu była konieczność ochrony restaurowanego systemu wobec braku własnego zaufanego wojska i sił bezpieczeństwa. Z drugiej jednak strony komendanci francuscy zmuszeni byli przeciwstawić się hiszpańskim metodom restauracji oraz łagodzić represje i prześladowania, jakie przywrócone w Madrycie rządy absolutystów stosowały wobec faktycznych i domniemyanych liberałów. Sytuację komplikował jeszcze charakter miasta i jego mieszkańców. Swoboda działania władz absolutnych ograniczona była z jednej strony sprzeciwem władz francuskich wobec użycia siły w przywracaniu dawnego systemu rządów, z drugiej natomiast liberalnymi nastrojami miejscowej ludności. Kwestionowanie rozporządzeń hiszpańskich przez komendantów francuskich (czego szczególnym przykładem była kwestia organizacji w Kadyksie i okolicach oddziałów tzw. „voluntarios realistas”, czyli ochotników królewskich) i ogólna atmosfera wrogości mieszkańców wobec nowego systemu nie oznaczały jednak łatwego współżycia między Francuzami a ludnością miejscową, co jeszcze bardziej komplikowało sytuację w mieście.

Lata 1823-1828 są okresem, który zadecydował o ostatecznym rozwiązaniu kwestii kryzysu Starego Ładu w Hiszpanii, toteż historyka zajmującego się dziejami dziewiętnastowiecznej Hiszpanii musi interesować problem wpływu interwencji, a następnie obecności wojsk francuskich na końcowy etap absolutyzmu. Ingerencja obca w sprawy wewnętrzne kraju umożliwiła nie tylko obalenie systemu rządów liberalnych, ale przede wszystkim przyczyniła się do wzmożenia stanu niestabilności politycznej. Można uznać także, że zaprzepaściła szansę na pójście drogą reformizmu absolutystycznego. Wbrew obiegowym sądom o królu Ferdynandzie VII, był on gotów na podjęcie polityki ograniczonych reform. Stała się ona jednak niewykonalna wobec osaczenia monarchii przez podwójną opozycję: ultrarealistów i liberałów. W pracy Butrón Prida potwierdza negatywny wpływ obecności francuskiej w Hiszpanii na oba kraje, jak i relacje między nimi. Mimo pomocy jaką monarchia hiszpańska otrzymała od Francji w celu przywrócenia absolutnej formy rządów, ingerencja obca nie mogła przyczynić się do rozwiązania problemów wewnętrznych kraju. Wręcz przeciwnie, pogłębiła jeszcze problemy strukturalne absolutyzmu hiszpańskiego (s. 12). Podobnie było zresztą w przypadku Francji, której nie udało się wykorzystać sukcesów na arenie zewnętrznej dla rozwiązania problemów wewnętrznych własnej monarchii.

Treść niniejszej pracy obejmuje dwa aspekty związane z przebywaniem wojsk francuskich w Kadyksie. Po pierwsze, autor zbadał wpływ faktu pozostawiania w

kraju obcych oddziałów na restaurację absolutyzmu. Przeanalizował w związku z tym stosunek wojskowych władz francuskich do hiszpańskiej polityki restauracji oraz sposobów jej wprowadzania i przeciwdziałania wpływom liberałów. Autor przedstawił w jaki sposób interwencjonizm komendantów francuskich zdecydował o odmienności metod wprowadzania dawnego systemu rządów w miejscach okupowanych. Wpływ ten zaznaczył się przede wszystkim poprzez złagodzenie nastrojów represyjnych, które charakteryzowały szczególnie pierwszy okres rządów absolutnych, a także poprzez umożliwienie w miarę swobodnej obecności tych, którzy posądzeni o sympatie liberalne, w innych częściach kraju byli prześladowani. Ponadto Butrón Prida przestudiował relacje między obu władzami sprawującymi kontrolę nad regionem Kadyksu, to znaczy komendantami francuskimi a lokalnymi władzami hiszpańskimi. Autor zwrócił uwagę, że mimo przyjaznego charakteru okupacji wzajemne stosunki były skomplikowane i naznaczone ciągłymi tarciami. O ile początkowo konflikty rodziły się wokół francuskiej postawy sprzeciwu wobec represji, prowadzącej niejednokrotnie do podważania hiszpańskich rozporządzeń, czy wymuszania zmian personalnych w strukturach władz lokalnych, to w późniejszym okresie problemy wynikały przede wszystkim z braku dokładnego określenia i rozdzielenia kompetencji obu władz, co prowadziło często do przekraczania przez dowódców francuskich uprawnień przyznanych wojskom interwencyjnym na mocy wspólnych umów.

Drugim aspektem, wokół którego skoncentrowała się uwaga autora jest dynamika wewnętrzna samego miasta i znaczenie obecności wojsk francuskich dla rozwoju życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Zagadnieniu temu poświęcone zostały rozdziały dotyczące kryzysu jaki przeżywało miasto w latach dwudziestych XIX w. oraz prób przeciwdziałania jego skutkom. Po przywróceniu absolutyzmu w 1823 r. Kadyks przestał bowiem pełnić dotychczasową rolę polityczną i gospodarczą w kraju. Na płaszczyźnie politycznej utracił inicjatywę jaką zdobył w latach wojny o niepodległość i tzw. Trienio liberal (1820 – 1823), na polu gospodarczym natomiast do kryzysu przyczyniła się utrata kolonii i uprzywilejowanej pozycji w handlu zamorskim. Nie mniejsze znaczenie miał brak stabilności politycznej w całym kraju i fala represji, która w wielkiej mierze dotknęła ludzi najbardziej wykształconych i przedsiębiorczych, a także utrudnienia w działalności gospodarczej spowodowane obecnością francuską w regionie (między innymi na skutek rozwijającej się kontrabandy, czy rygorystycznych przepisów sanitarnych wprowadzonych w okresie okupacji w celu przeciwdziałania wybuchowi epidemii). Autor zbadał również problem francuskiego zainteresowania regionem ze względu na jego walor polityczno-gospodarczy. Kadyks zajmował szczególne miejsce w polityce śródziemnomorskiej Francji. Jako ważny punkt strategiczny mógł stanowić podstawę dla złamania linii baz brytyjskich na Morzu Śródziemnym, tym samym zrównoważyć wpływy angielskie w tym regionie, co stało się szczególnie ważne po kryzysie dynastycznym w Portugalii w 1826 r., a także umożliwić rozwinięcie aktywnej polityki nie tylko na Półwyspie, ale i w całym basenie (s. 101-104). Położenie geograficzne Kadyksu predestynowało go także do roli doskonałej bazy morskiej i handlowej.

Butrón Prida przyjrzał się ponadto życiu codziennemu miasta i garnizonu oraz problemom integracji obcych wojsk. Znaczenie obecności francuskiej w Kadyksie nie ograniczyło się bowiem wyłącznie do dziedziny polityki, ale objęło wszystkie aspekty życia. Stosunki między Francuzami a ludnością miejscową naznaczone były tradycyjną wrogością i uprzedzeniami, chociaż autor wskazał również na fakt powstawania więzi między obu środowiskami. Przybierały one rozmaity charakter: od relacji o celach przestępczych (kradzieże, kontrabanda), po związki uczuciowe.

Ogólna ocena konsekwencji jakie przyniósł dla rozwoju Kadyksu przedłużający się okres pozostawania obcych wojsk musi być według autora negatywna. Interwencja wojsk francuskich nasiliła przede wszystkim proces utraty politycznego i gospodarczego znaczenia miasta i całego regionu w życiu kraju. Dla ludności miejscowej, mimo prewencyjnej roli jaką spełniały wojska interwencyjne wobec polityki represji, okupacja oznaczała także pełną kontrolę życia codziennego oraz utrudnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Stronę merytoryczną pracy należy ocenić wysoko. Warta odnotowania jest podstawa źródłowa pracy. Autor wykorzystał poważny materiał archiwalny zgromadzony zarówno w archiwach lokalnych (Archivo Diocesano de Cádiz, Archivo Histórico Provincial de Cádiz, Archivo Municipal de Cádiz, Archivo Municipal de El Puerto de Santa María, Archivo Municipal de San Fernando, Biblioteca del Gobierno Militar de Cádiz, Biblioteca Municipal de Cádiz), ogólnokrajowych (Archivo Histórico Nacional, Madrid, Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid), jak i francuskich (Archive Diplomatique, Nantes, Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Paris). Ponadto materiał źródłowy uzupełniony został wspomnieniami mieszkańców Kadyksu oraz Francuzów przebywających w mieście w latach 1823-1828. Niestety literatura pamiętnikarska nie została w pełni wykorzystana w pracy. Nie zabrakło natomiast współczesnych periodyków, zarówno lokalnych, jak i wychodzących w stolicy. Pewne zastrzeżenia budzić musi wybór literatury, chociaż bogaty i obejmujący prace w języku hiszpańskim oraz francuskim, nie wyczerpujący jednak tematu. Być może jest to wynikiem kompromisu między autorem a wydawcą, bowiem, jak wynika z tekstu, publikacja jest tylko fragmentem obszerniejszej rozprawy doktorskiej.

Patrycja Jakóbczyk-Adamczyk

Józef Warszawski TJ, *Piłsudski a religia*, Inicjatywa wydawnicza „ad astra”, Warszawa 1999, ss. 535.

Życie codzienne wybitnych postaci historycznych coraz częściej staje się przedmiotem badań historyka. Za tym bardziej cenne należy uznać pojawienie się w obiegu naukowym pracy ks. Józefa Warszawskiego będącej studium nad wyznacznictwem Józefa Piłsudskiego.

O. Józef Warszawski, jak nikt inny wydaje się być predestynowany do podjęcia